

Rolandas Rastauskas

Dūmelis

1.

Kai balandžio mėnesį vasara nelauktai ėmė kaišioti savo žolėtą liežuvį, kaimynų sodeliuose suvinguriavo kvapnus dūmelis. Tasai darbas „keptuvų sekcijose“, įgarsintose skalijančių šunėkų ir vaikų tunto, iš atminties išspaudė ne tik skonio seiles, bet ir keletą primirštų vaizdų. „Barbekjuizmas“ nebuvo sovietmečio gerbūvio *forte*. Jį kultivavo vos keli prakutę draugai, į kuriuos tradiciškai buvo kreipiamasi „ponas“. Tvirtą pirmą vietą poniškumo varžybose ilgam buvo uzurpavę kauniečiai, kai kurie turėję laimės suleisti auksinius dantis ir į storą beigi sultingą Kalifornijos vilų kiemuose ant liepsninės grotelių iškeptą dipukų *steiką*. Kas be ko, partiniai Užkaukazės „kunigaikščiai“ irgi buvo pridėję leteną besaikio atsakingų draugų ėdrumo ugdyme: neveltui šašlykas taip lengvai prigijo minimalios laisvės maksimalių išbandymų eroje. (Mėsą ant grotelių kepdavo ir reemigrantai, paprastai vadinami „repatrijantais“, kuriuos Chruščiovas prišaukė pargrįžti iš emigracijos, ypač Pietų Amerikos. Todėl kai kurių lietuviukų vaikystė neatsiejama nuo žodžio "asada" ant Kauno marių kranto.) Mano pirmas vaizdas su laisve, deja, mažai ką teturi bendra. Jis visa esme išnyra iš vaikystės „traumotekos“: kaimynai vieną vasaros popietę ūksmingam kieme rengėsi kepti mėsą, ir ta žinia Žemaitės ir Smilčių gatvių kampo snargliams darė sprogią bombą išpūdį. Vakariausiam imperijos kampelyje, 60-ųjų pradžioje, per patį chruščiovinį atlydį, kai Vilniaus gatvėse kai kurios moterys staiga tapo panašios į bendraamžes Prahoje ir Budapešte, o kai kurie vyrai netgi į Paryžiaus bistro lankytojus. (Tą gerai matome juodai baltam ir, neslėpsime, gan manieringam lietuvių kine, na, o apogėjų tasai europietiško pažadas pasiekia 1966 metų Marleno Čučijevio šedevre *Liepos lietus*.) Štai apytikriai tokie personažai ir rengėsi kepti mėsytę. Sujudimas buvo nerealus: kažkas skaldė malkas anglims, kažkas atitempė niekada nematytą kepimo agregatą, čia pat akyse augo svogūnų, pomidorų ir agurkų krūsnys. Dar nerealiau atrodė žolėje išrikiuoti plastikiniu tinklu apipinti ąsočio formos bulgariškos gamzos buteliai – nelyginant siuntinys iš „filatelistinės“ (tada mes visi, kompiuterių neapšvitinti naivuoliai ir drovuoliai, rinkome pašto ženklus) Graikijos. Užsienis – jis juk ir buvo tik pašto ženkluose. Arba traškančio radijo imtuvo skalėje.

2.

Ta šventadienio mėsa, kurios mes taip ir neparagavome, be abejo, buvo kitokio gyvenimo pažadas. Gyvenimo, kuriame laisvalaikis ir yra pats

brangiausias laikas. Kaimynų vaikai nuo pikniko finalinės dalies – rajūnų rojaus – buvo atkirsti it purvini ridikėlių lapeliai. Prisiglaudę prie vielinės tvoros, mes ligi gaudumo gudrių laukinukų akimis stebėjome, kaip keli laimingi mūsų žaidimų draugai smagiai čepsėdami kažką energingai kramto, o jų gimdytojai iš stiklinių tvatija gamzą – švelniai tariant, ne patį geriausią sausraudonį pasaulyje. Geriausią po trisdešimties metų išgėriau Laimono Noreikos ir Juozapo Budraičio sodelyje Čiurlionio gatvėje jau su ispanų teatro Xarxa aktoriais pirmajame festivalyje LIFE. Tačiau atminties failuose kvapnūs dūmelis atsispaudė: gera gyventi nuleistom rankovėm jūroje ligi kelių. Gera išskylauti sode, gera ruošti draugams tuos amžinus „pusryčius ant žolės“ nežinia katrą popietės valandą. Štai kaimynų sūnus jau kviečia ką tik ant iešmo iškeptą mėsybę palydėti skrandeliuosna agavų trauktinės su kirminu šlakeliu. Viskas, regis, kaip tada: ta pati Žemaitės gatvelė, žydrinės obelys ir snargliai su šunimis aukštoje žolėje, gražios svetimos žmonos ilgais kaklais ir plonais rankų pirštais, vienišo, bet nepasiklystančio boingo brydė tėviškės danguje... Ne, boingai tada čia neskraidė. Padangė buvo vaiski, bet užkalta. Ir vis tiek – grožis lygiai taip pat gimdavo iš liūdesio, ir atvirkišciai. Palyginimų skalė, žinia, buvo siauresnė. Gražių daiktų buvo nesuskaičiuojamai mažiau, bet vaizduotė nuo to tik išlošdavo. Man atrodo, kad jie dar klausėsi muzikos (Romanas Marijošius? Džilda Mažeikaitė? Lilijana Ablėnaitė?) ir netgi šoko terasoje. Sutemose jie darė tai, ką daro visi suaugusieji piknikuose: leisdavo arba neleisdavo sau. Moterys juokėsi krūtininiu juoku – nelyginant Lankausko novelėse. Pirmadieniais jie, įskaitant ir rašytojus, vėl atvirsdavo tarybiniais žmonėmis.

3.

Žinoma, dar būta piknikų toli nuo tėvynės. Neįsivaizduojamai toli, žvelgiant to juodbruvo berniūkščio, godžiai vartančio prieštvaninius atlasus, anglinėmis akimis. Prisimenu, kaip sykį Londono vidiniame kieme atsidūriau ant vieno pledo su niekuo iš margos svečių minios neišsiskiriančia storule, kuri tyliau balsu prisistatė: „Andrea Soros“. Ir kaip aš ėjau pas vakaro šeiminką neva naujos mėsos porcijos (dauguma buvo atėję su savo „žaliavom“), o iš tikrųjų – tikrinti info. Ir kaip jis pamerkė man akį: na, ji, iškili kovotoja už Tibeto teises, čia beveik inkognito, o tau beveik pasisekė; tik nešūkavau visam kaimui. Nešūkavau, bet Sorosaitės Niujorko telefoną paėmiau. (Sykiu nepastebėjau, kad kas nors be manęs būtų siekęs prigulti šalia tibetiečių teisių aktyvistės.) Be abejo, niekad nepaskambinau – net gyvendamas vieną vasarą Manhatene. Tada, Vilniuje, su draugais buvome taip perfrazavę garsų šlagerį: „*Let my name be Soros*“. Josifui Brodskiui nepaskambinau dėl paprastesnės priežasties – jis metai jau buvo miręs. Kam

nepaskambinau dar? Vienai šviesiaplaukei mokytojai iš Gargždų – paprasčiausiai todėl, kad auštant, jau įdardėjus į Vilnių, neišdrįsau paprašyti jos numerio. O Dieve – juk tie nepanaudoti telefonai ir yra mano tikrasis don žuano sąrašas! Aha, dar tame įsimintiname Londono piknike atvykus *DJ* (liet. dė jotui) bandžiau paleisti „Bix`ų“ juostą iš kasetės. Ir kaip tas dė jotas po kokių 15 sekundžių niekšišškai nutraukė azartiškojo Samo stūgavimą, paversdamas virtualų tautiečių pasirodymą trumpiausiu visų laikų lietuvių roko grupės koncertu Jungtinėje karalystėje. O jau visiškai sutemus, kai tam tikri senukai ėmė sau šį bei tą leisti, pasirodė pati Ingeborga Dapkūnaitė-Stokes, tačiau man panūdus ją apkabinti, sucypė nesavu balsu: „O dieve, neliesk manęs, aš visa apėjau mėlynėmis trankydamasi su Tomu ir Nicole specialiai dėl mūsų užrakintam atrakcionų parke! Tu supranti?!“ Tiek supratau. Tomo ir Nicole pavardė, kol jų neišskyrė *Plačiai užmerktos akys*, buvo žinoma visam kino pasauliui. Specialiai scientologams rakinami parkai buvusio tarybinio žmogaus irgi per daug nestebino. Tuoj po vidurnakčio pledų jau buvo daugiau negu piknikautojų. Kai kurie iš toli prieblandoje atrodė kaip miegantys kūnai. Arba citatos iš Šekspyro. Daiktai, įgyjantys žmonių pavidalus, visada atrodo baugiai.

4.

O štai kvapnūs dūmelis, kurį nuo liepsninės kartono gabalu it vėduokle blaško mano draugo ranka – niekada. Jis plaukia pavėjui per kaimyninių namelių sodus pasiekdamas net aukštai balkonuose stovinčiųjų dykūnų šnerves. Jis be vargo nukonkūroja jų burnų išpučiamus cigarečių dūmų lankus. Ką ten lankus – tikrus Saturno žiedus! Jis neša tą patį normalaus gyvenimo pažadą, kuris mums tik sapnuojasi.

5.

Įspėkit, kas – pažadas ar gyvenimas.

2008